

<https://www.facebook.com/groups/baltiskapasauleziura/permalink/6235588899851328/>

J. TRINKŪNAS "VYDŪNAS"

Šimtmečių sandūroje iškilo Vydūno (1868-1953) asmenybė. Rambyno kalno dvasia, „Aušros“ lietuviškumą pažadino Vydūno kūrybinės pastangos. Tokios jo filosofinės dramos kaip „Prabočių šešėliai“ (1908), „Amžina ugnis“ (1913), „Pasaulio gaisras“ (1928) padėjo pagrindus atgimstančiai lietuvių religijai. Amžinoji Ugnis, Romuva, Visuomis, krivis, vaidilutės nuo šiol tapo aktyviais senojo tikėjimo simboliais. Vydūnas brendo Mažosios Lietuvos, senosios Prūsos ir vokiškosios civilizacijos erdvėje. Gavęs gerą išsilavinimą, patyręs Indijos religijos ir filosofijos įtaką, jis suprato senosios lietuvių kultūros ir religijos gilumą ir vertę.

Viena iš svarbesnių Vydūno knygų buvo „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“, atspausdinta 1932 m. Tilžėje vokiečių kalba. Naciai buvo įsiutę dėl šios knygos, nes Vydūnas išdrįso lyginti baltų ir germanų kultūras, parodydamas ir baltų kultūros pranašumus. Vydūnui teko net kalėjime pabuvoti, o pati knyga buvo naikinama. Lietuviškai knyga pasirodė tik 2001 metais.

Savo dramomis, publicistiniais ir filosofiniais raštais Vydūnas atvėrė naujų laikų lietuviškumą programą. V. Kavolis rašė, jog pats pirmasis lietuvių kosminę moralinę viziją apie 1900 m. pradėjo kurti Vydūnas. Jis formulavo naujojo lietuviškumo idėjas ir filosofiją, kurios centre išskyla senasis lietuvių tikėjimas. Vydūnas girdėjęs iš savo motinos, kad jų šeima - tai tiesioginiai aukščiausių baltų-lietuvių žynių krivių giminės palikuonys iš to meto, kai užgėso šventa amžinoji ugnis. Vydūnas paauglys jau žinojo savo gyvenimo tikslą - išdidžiai prisipažinti savo kilmę ir lietuviškumą laikyti garbingumu. Jis siekė parodyti lietuviams, kad jų kultūra senovėje nebuvo žema, ji buvo net aukštesnė už tų, kurie norėjo lietuvius neva apšviesti.

Lietuvių tauta pasiliko paskutinė senosios tikybos tauta, kuri, Vydūno nuomone, buvo tiesiog religijos skleidėja visiems savo kaimynams. Įsižiūrint į vyriausius senosios lietuvių tikybos mokslus, pasirodo, jog toje tikojo gyveno labai gilus išmanymas. Iš to pasidarė jų rimtas būdas, jų sveika, skausmi dora, kurios paskutiniaisiais spinduliais dar ir šiandien pasidžiaugti galime. Tikyba tiesiog buvo vyriausioji lietuvių tautos gyvybės gysla (Vydūnas, 1990: 184).

Vydūnas buvo įsitikinęs, jog kiekviena atsigaunanti tauta grįžta prie savo senosios religijos. Taip turėtų atsitikti ir lietuvių tautai, „vienok niekuomet negrįžtama prie buvusių formų“. Toks Vydūno teiginys yra visai pagrįstas, nes pati senoji religija niekada nebuvo sustingusi. Ji nuolatos keitėsi, būdama lankstesnė už knygines religijas. Vis dėlto religijos esmė išlikdavo, ji turėjo stabilų branduolį.

Vydūnas įžvelgė labai svarbią baltiškiosios kultūros idėją-darną arba harmoniją. Ji pastebima Gedimino laiškuose, kuomet jis kalba apie skirtingų religijų ir tradicijų sugyvenimą. Vydūnas rašė: „Apie harmoniją tegali būti kalbama, kur daug yra veikiančių įvairių jėgų. Tokios gyvena žmogaus viduje, arba kaip ne visai teisingai sako: jo širdyje.“

Dramoje „Amžina ugnis“ (1912 m.) Vydūnas skelbia Romuvos - senosios baltų šventovės - didybę. Nuo to laiko Romuva tampa gilosios (senameldiškosios) lietuviybės simboliu. Romuvos vardo jėga slypi ne tik jo istoriškume, pati žodžio prasmė lietuviams reiškia svarbų ramumo, taikingumo ir gražumo idealą.

Per visą XX amžių prasitęsias Romuvos kelias, pasireiškiantis įvairių kultūrinių ir religinių judėjimų formomis. Romuvos vardas tampa lietuvių naujojo senameldiško atgimimo pavadinimu.

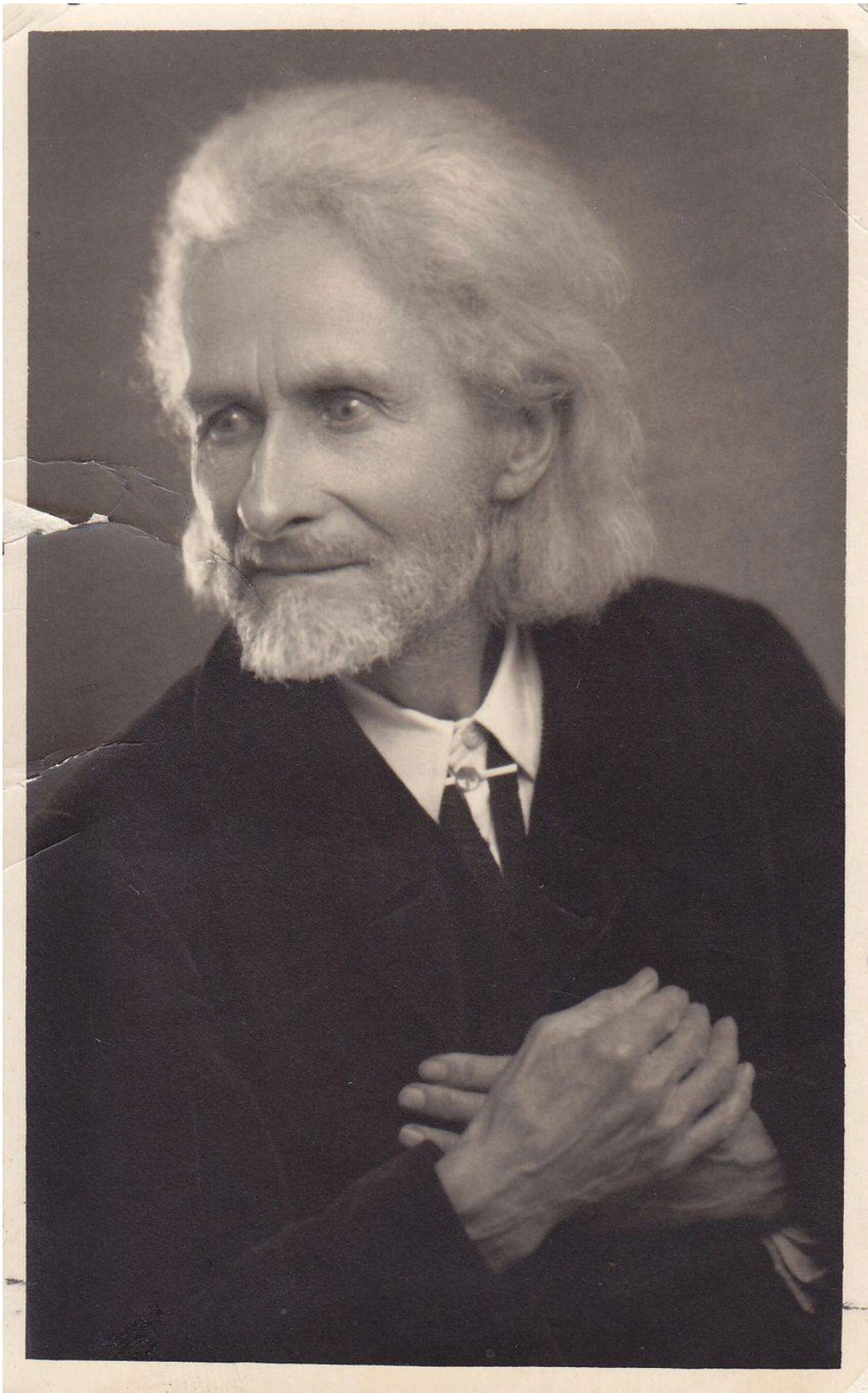
Daugelis istorinių šaltinių kalba apie lietuviuose stiprų Ugnies gerbimą. Vydūnas suvokė senosios religijos Ugnį, kaip vieną iš svarbiausių lietuvių simbolių. Jis įžvelgė Ugnies religinę prasmę ir rašė: „Ugnis, kaip kasdien vartojamas dalykas, nebūtų galėjusi būti tikybos simboliu, kad nebūtų buvus išvysta sąryšis tarp jos ir saulės, tarp šilumos bei šviesos ir visos gyvybės“. Visose lietuvių religinėse šventėse svarbiausią vietą užėmė amžinoji ugnis, kaip ir Vedų ugnies kultė. Savo raštuose Vydūnas daug mąstė apie ugninę senosios religijos prigimtį. „Nėra abejotina, kad senovės tikyba žmonėms liepė Dievą garbinti ugnies pavidalu. O tai taip giliai lietuvių buvo išmanyta, kad dar ir šiandien ugnis lietuviams šventa. Tik ugnis verčia tiesiog išmanymą kreipti į dvasinę pusę“ (Vydūnas, 1990: 184).

Vydūnas buvo paskutinysis lietuviškųjų prūsų mąstytojas, buvo giliai išjautęs savo protėvių tragišką žūtį. Nors ir būdamas didelis tolerantas, jis primindavo tą žalą, kurią darė prievartinis krikštijimas. „Negali būti abejonės, kad su naujos tikybos įvedimu lietuvių sąmonė, dora, sąžinė, turėjo apsidrumsti“ (Vydūnas, 1990: 187).

Oskaras Milašius, poetas mistikas. 1919 m. paskaitoje Geografijos draugijoje jis sakė: „Būtent čia - Vilniuje - kadaise buvo Visuotinės dievybės šventykla, būtent čia liepsnojo arijų Amžinoji Ugnis. Nereikia liesti Vilniaus, mūsų sostinės. Tiems iš mūsų kaimynų, kurie pernelyg užsispyrę šiuo atžvilgiu, aš patariu saugotis šventos ugnies, amžinai liepsnojančios mūsų sielose, galybės“ (Milašius O. V., Paskaita Geografijos draugijos salėje// Ethos. 1984).

Giedrius Viliūnas atkreipia dėmesį į etninius-mitologinius ženklus lietuvių rašytojų ir poetų kūryboje. Joje pabrėžiamas besikartojantis, ciklinis laikas, erdvė išdėstoma apie mitinius „centrus“ - kalnas, aukuras, medis. Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Lietuvos simbolius dažnai vaizdavo ažuolo, aukuro, krivio, vaidilučių pavidalais. Čiurlionis tiesiog išreiškė tautos savimonėje slypinčius senuosius lietuvių simbolius.

Juozas Albinas Herbačiauskas turbūt ryškiausiai parodė savo meto romantinę dvasią. „Gabijoje“ jis rašė: „Lietuvos Genijus jau seniai, seniai, dar Vaidevučio laikuose, apsėjo Lietuvos dirvą žodžiais sėklomis. Išdygo ir užaugo galybės ažuolai, kurie per ilgus šimtmečius ženklino Lietuvos narsumą, gaivalumą ir neprigulmingumą. <...> O Lietuva, Lietuva. Tu dar nežinai, neišmanai, kaip Tu dvasiškai turtinga. Kiek Tavo gamtoje grožės, o žemėje - galybės. Drįsk išstarti tik Tau žinomą užkeikimo žodį... Išeis viršun nutremta žemės gilumon tavo tiesos Romuva.“ (Herbačiauskas, 1907: 16).

Nuotrauka "Vydūnas" 1947 m. Maironio lietuvių literatūros muziejus